تەوەری فێمینیزم و، بزووتنەوەی فێمینیستی کورد

پرسی فێمینیزم لە هەرێمی کوردستان

جۆرەکانی فێمینیزم و جیاوازییەکانیان

گۆنا سەعید

jineftin.krd

ئەم وتارەی دەیخوێننەوە، وەڵامی نووسـەر وچالاکی یەکسانیخوازی ژنان (گۆنا سـەعید)ە بۆ (تەوەری فێمینیزم وەک کۆنسـێپت و بزووتنەوە و، فێمینیسـتی کورد) لە ئامادەکردن و سەرپەرشتی کردنی (ڕۆزا شێخانی) بۆ ماڵپەڕی ژنەفتن.

ماڵپەڕی ژنەفتن ٢٠٢١

jineftin.krd

پێشەکی

ئەم وتارە هەوڵێکە بۆ بەرهەمهێنانی تێگەشتنێکی داینەمیک و زیندوو لە چۆنێتی ئامادەیی فێمینیزم لە کۆمەڵگەی کوردستاندا لەنێو کار و خەبات و هەوڵی ڕۆژانەی ژناندا. هەروەها دەیەوێت تیشک بخاتە سەر فێمینیزمە جیاوازەکان لە کوردستان و پەیوەندیی نێوان ئەوان و ژنان لەنێو کۆمەڵگەدا. ئەم وتارە لە چەند بەشکێدا نووسراوە، لە سەرەتادا بە پشتبەستن بە پێناسێکی سادە و گشتی لە "فێمینیزم" دوو پێوەر بەکار دێنێت بۆ ڕوانین لە ئامادەیی فێمینیزم لە کوردستان. یەکەم؛ ناسینەوە و دەستنیشانکردنی نموونەکانی پراکتیسی فێمینیستانە لە ژیانی ڕۆژانەی ژنان و کۆمەڵگەدا و دووەم؛ ئاستی بەرهەمی تیۆری، هزر و بیرکردنەوەی فێمینیستی لە کوردستان. بە تێڕامان و سەرنجدانی ئەم دوو پێوەرە، تێگەیشتنمان دەدەنێ سەبارەت بە فێمینیزم لە کوردستان وەک بەشێک لە خەباتی بەردەوامی ژنان بۆ بەدەستهێنانی ماف و پێگەی زیاتر و ڕووبەڕووبوونەوەی ستەم وچەوسانەوە لەسەریان.

لە بەشی دووەمدا ئەم وتارە گوزەرێک دەکات بەسەر جۆر و جیاوازەکانی فێمینیزم و گەشەکردنیان لە ئەوروپا و ڕۆژاوا لەگەڵ کاتدا. لێرەوە ئەو ڕاستییە دووپات دەکاتەوە کە فێمینیزم لە هیچ کات و سەردەمێکدا خاوەنی یەک گوتار و، پێناسێکی سادە و ڕاستەوخۆ نەبووە. بەم پێیەش هیچ کات یەک جۆری فێمینیزم نەیتوانیوە ئامرازێک بۆ خەباتێکی یەکگرتوو بۆ هەموو ژنان پێکەوە بەدەست بهێنێت. بەڵکوو ژنان وەک بەشێکی دانەبڕاو لە کۆمەڵگەی دابەش بوو بەسەر **بەرژەوەندیی چینایەتیی جیاوازدا، ئەوانیش هەمیشە بەپێی جێگا و ڕێگای چینایەتییان، بەپێی ئینتمایان بۆ بزووتنەوە** سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی تر، لە گرووپی جیا جیادا جۆرەکانی فێمینیزمیان گەشەپێداوە و هەڵبژاردووە و، یان ڕەتیان کردۆتەوە، ڕێگای کار و خەباتی جۆراو جۆریان گرتووە بۆ

بەدەســـــتهێنانی ماف و ئازادی زیاتر، و وەســـــتانەوە بە ڕووی هەڵاواردن و جیاکاری ڕەگەزی. لە بەشی کۆتاییی وتارەکەدا لە ڕێگەی چەند ئەنجامگیرییەکەوە، ڕەنگدانەوەیەی جۆرەکانی فێمینیزم و جیاوازییان لەنێو خەباتی ژناندا لە کوردســتان ڕۆشـنتر دەبێتەوە و، خـاڵە هـاوبەشـــەکـانی کە دەتوانێـت هەوێنی خەبـاتێکی یەکگرتووی ژنـان بێـت بەرجەســـتەتر دەردەکەوێت و پەیوەندیی خەباتی فێمینیســـتی لە کوردســـتـان بە فێمینیزمەکانی ئەورووپی و جیهانییەوە ڕوونتر دەبێتەوە.

١. پراکتیسی فێمینیستی لە کوردستان چییە؟

ئەگەر تێگەشـتنێکی سـادە و ئایدیاڵ لە پراکتیســی فێمینیزم بریتی بێت لە هەر هەوڵ و خەباتێکی بەردەوامی ژنان و "پیاوانی یەکسـانیخواز" لە کات و شـوێنێکی دیاریکراودا بۆ وەســـــتانەوە بەرامبەر بە جیاکاری و هەڵاواردن لە دژی ژنان کە بە هۆی "ژنبوونەوە" ڕوو دەدەن، بە ئامانجی بەدەستهێنانی ماف و ئازادیی زیاتر لە بوارەکانی ژیانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا. ئەوا کۆمەڵگەی کوردســـــتان وەک هەر کۆمەڵگەیەکی تری زیندوو و داینەمیکی دنیا، خەباتی ژنان لە بەرامبەر بە نایەکســـانی و بێمافیدا پێ بە پێی جۆرەکانی تری خەبات و تێکۆشانی نێو کۆمەڵگە، بوونی هەبووە.

هەندێک بەڵگەی کەم بەردەسـتن کە باس لە دەوری ژنان دەکەن لە سـەرەتای سـەدەی ٢٠دا کە پێ بە پێی گۆڕانکارییە سـیاسـییەکان هەوڵی باشـترکردنی جێگا و پێگەی ژنیان داوە لە کۆمەڵگە و لەنێو خێزاندا. نموونەی زۆرتر بەردەسـتن لە دوای سـاڵی ١٩٥٨ و، بە تایبەتتریش لە ساڵانی هەفتاکانی سەدەی بیستەوە هەتا ئەم سەردەمەش، کە دەکرێت وەک نموونەی خەباتی ژنان بۆ ئازادی و مافی زیاتر و ڕزگاری لە دەست پیاوسالاری، واتە وەک نموونەی پراتیکی فێمینیستی لە کوردستان بناسێندرێن.

کۆمەڵگەی کوردستان لە سەدەی بیستدا خەباتی دژە کۆلۆنیالیزم و دژە داگیرکاری، خەباتی چەپ و سۆشیالیستی حیزبی شیوعی سالانی پەنجا و شەستەکان، خەباتی چەکداری ناسیۆنالیزمی پارتی و یەکێتی دەیەی هەفتاکان و هەشتاکان و، لە نەوەدەکان خەباتی چەپ و کۆمۆنیسیشی بە خۆیەوە بینیوە، ژنانیش چ وەک تاک یان وەک گروپ هەمیشە لە تەنیشتی ئەم جوولانەوانەی تر هەوڵیانداوە کە پێگە و جێگەی خۆیان لە بەرامبەر پیاواندا باشتر بکەن و فرسەتی زیاتر بە دەست بهێنن بۆ بەشداریکردن لەو بوارانەدا کە ئەم بزووتنەوانە ڕەخساندوویانە. ئەو هەوڵدانانەی ژنان لەژێر هەر ناوێکدا یان لەنێو هەر چوارچێوەیەکی سیاسیدا بووبێت نموونەی جۆری جیاواز لە پراکتیسی فێمینیستی ژنان بوون لەو مێژووانەدا.

ئەوەی کە زۆر بەرجەستەیە لە هەموو ئەم دەورانەدا، ئەو ڕاستییەیە کە خەباتی ژنان بۆ ڕزگاری و یەکسانی و، پراتیکی فێمینیستی ئەوان زیاتر وابەستە و هەمیشە تێکهەڵکێش بووە بە خەباتی سیاسیی حیزب و گروپە سیاسییەکانەوە، بە بیر و بۆچوون و ئایدیۆلۆجیای جیاوازەوە. چەندە ئەم حیزب و گروپانە سیاسەتێکی پێشکەوتنخواز و یەکسانیخوازیان هەبووبێت، ژنانیش فرسەتی باشتر و زیاتریان بەدەستهێناوە کە خواست و ئامانجە فێمینیستییەکانیان بەرنە پێشەوە و جێگە و ڕێگەی خۆیان لەو چوارچێوانەدا باشتر بکەن.

بۆ نموونە، لە سەردەمی خەباتی حیزبی شیوعیی بەر لە سالانی هەفتاکان هەزاران ژن بەشداری خەباتێکیان کردووە بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی و ئازادی و ڕزگاریی خۆیان. لەنێو ڕیزەکانی خەباتی چەکداری پارتی و یەکێتی(بەتایبەت یەکێتی)ی لە کۆتاییی هەفتاکان و هەشتاکان لە خەباتی شاخ، سەدان ژن هەوڵیان داوە کە خەباتی چەکداری بکەن و بە ئامانجی ئەوە کردوویانە کە جێگە و پێگەی ژنان لە "شۆڕش"دا بکەنەوە. تەنانەت لەنێو یەکێتیی ژنانی حیزبی بەعسیشدا لە هەفتاکان و سەرەتای هەشتاکان ژنانێک هەبوون کە هەوڵیانداوە بۆ زیادکردنی فرسەتی خوێندن و کارکردن و

تەندروســـــتی بۆ ژنان و بەهێز کردنی پێگەی ئابوورییان. لە ســـاڵی نەوەدەکان و دەرکەوتنی بەرجەســتەتری ڕێکخراوەکانی ژنانی پارتی و یەکێتی و حیزبی شــیوعی و ئیســلامییەکان، بە ســەدان ژن و کچ لە ڕیزی ئەم حیزبانەدا کاریان کردووە و خەریکی بردنە ســـەری توانایی و پێگە و شـــوێنی ژنان بوون بەو مەرجانەی کە بۆیان دیاری کرابوو. تەنانەت هەر لەم ســـەردەمەدا ژنانی نێو پارتە ئیســـلامییەکان هاتبوونە پێش و باسیان لە خەبات لە دژی توندوتیژی و دادپەروەری بۆ ژنان دەکرد.

هەر لەو دەیەیەدا ئەوەی کە پێشـەنگی خەبات بوو بۆ یەکسانی و مافەکانی ژنان و دژی توندوتیژی و تیرۆری ژنان، بە ســەدان ژنانی کۆمۆنیســتی نێو ڕێکخراوی ســەربەخۆی ئافرەتان بوون، کە ئەم ڕێکخراوەش لە باری سیاسی و ئایدیۆلۆجییەوە سەر بە حیزبی کۆمۆنیســـــتی کرێکاری بوو. ئەم ژنانە توانیان نموونەی گەورە لە نەریتەکانی چەپ بۆ خەبات بۆ یەکســانی و ئازادیی ژنان زۆر ڕادیکاڵانە لە کۆمەڵگەی کوردســتان بۆ یەکەم جار نمایش بکەن. پلاتفۆرمی ماف و داواکارییەکانی ژنان، نووســـینەوەی یاســـای یەکســـــانی، وەک بەدیلی یاســـــای باری کەســــێتی، دانانی پەناگای داڵدەدانی ژنانی هەرەشـــەلێکراو لە کوردســـــتان و کارکردن بۆ یەکەم جار لەگەڵ ژنانی کرێکاری نێو کارگە بچووک و ئەهلییەکان، بەشێکی کەمن لەو جۆرانە لە چالاکی و خەبات. هەرچەندە ژنانی کۆمۆنیســــت هیچ کات بە خۆیان نەووت فێمینیســــت، لەبەر ئەو باوەڕەی کە بەدیهاتنی یەکسانیی تەواو بۆ ژنان لە خەبات بۆ سۆشیالیزم و بەدیهێنانی کۆمەڵگەیەکی یەکســـاندا دەبینن، بەڵام ئەمە ناتوانێت ئەو ڕاســـتییە ڕەت بکاتەوە کە ئەم ســـەدان ژنە خەریکی خەبات بوون بۆ مافەکانی تایبەت بە ژنان و، وەســـــتانەوە بەرامبەر ســـتەم و چەوسانەوەی ژنان.

لە دوو دەیەی ڕابردووشـــدا، بەتایبەت دوای ٢٠٠٣وە، بە ســـەدان ژن بە هۆی کۆتای ســـیاســـی و کرانەوەی دەرفەتی بەشـــداری لە هەموو بوارەکاندا، چوونەتە نێو ڕیزی سیاسەت و لەوێوە خەریکی بەدەستهێنانی پلە و پۆستی حیزبی و سیاسی و پۆستی

بالای نێو دەسەڵات بوون و، هێشتا ساڵانە سەدانی تریش هەر خەریکی ئەو کارەن. لە بەشی خوارەوەی کۆمەڵگەدا، بە سەدان ژنانی چالاک لەنێو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی کار دەکەن، ڕێکخراویان دروست کردووە و، ڕۆژانە کار بۆ بەدەستهێنانی مافەکانی ژنان دەکەن و لە ڕیزی پێشەوەی خەباتن بۆ گۆڕینی یاسا بە قازانجی ژنان و دەستەبەرکردنی مافی زیاتر، چاودێریی یاسا، دالّدەدانی ژنان، پاراستنیان لە دەست توندوتیژی، دابینکردنی پارێزەر و ؛ جگە لە چەندین گروپی فشار و هەڵمەتەکانی هوشیاری و خۆپیشاندان و نووسینەوە و بڵاوکردنەوەی پلاتفۆرمی مافەکانی ژنان.

کەمپینە جۆراوجۆرەکانی ژنان بە درێژاییی ١٧ ساڵی ڕابردوو بەردەوام هەبوون، کە هەندێکیان جێگای گرنگیان لە خەباتی ژناندا هەیە. کەمپینەکانی دژی توندوتیژیی لەسەر ژنان، کەمپینەکانی دژی تیرۆری ژنان، کەمپینەکانی دژی بەردەبارانکردنی دوعا، کەمپینی "ناوی من ناوی دایکمە"... هتد. سەدان کۆنفرانس و سیمیناری جۆرا وجۆر، بەرنامەی هوشیاری و تواناسازیی ژنان، نوێنەرایەتی و قسەکردن و بەشداریکردنی چالاکانی ژنان لە میدیادا بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەڵاواردن، سووکایەتی و هەڕەشە و توندوتیژیی لەسەر ژنان.

ژنانی کارمەند و کرێکار و چینی خوار مامناوەندی لە کوردستان، هەم وەک تاکەکەس و، هەم وەک گروپ لەسەر دوو تەوەرەی جیا خەبات دەکەن، یەکیان بۆ بژێوی و ژیان و گوزەرانی خۆیان هەموو ڕۆژێک وان لە ڕیزی پێشەوەی خۆپیشاندان و نارەزایەتی، ئەمە بەشداری ئەوانە لە خەباتی چینایەتیی ئەوان بۆ بەدیهاتنی خواستە ئابووری و خزمەتگوزارییەکان. و لە سەر ئاستێکی تر هەموو ڕۆژ بەرەنگاریی دەستدرێژی سێکسی لە شوێنی کار دەبنەوە، بەرەنگاریی لەگەڵ جیاوازی کرێ و دەرماڵە دەکەن بە هۆی هەڵاواردنی ڕەگەزییەوە، دژی توندوتیژی دەوەستنەوە و، دژ بە کۆنەپەرستی دینی و خێڵەکی دەنگ هەڵدەبڕن.

ئەمانە هەمووی دەکرێت نمونەی پراکتیسی فێمینیستی جۆراوجۆر بن کە ژنان لە کوردستان کردوویانە و بەردەوامن لەسەری. ئەمانە تایبەتمەندییەکانی خەبات و پراکتیسی ڕۆژانەی ژنانی کوردستانن لەم سەردەمەی ئیستادا. جا چ بۆ قایمکردنی پێگەی ژنان بێت لەنێو دەسەلاتی سیاسی و ئابووری و پۆست و پلە بالاکاندا و، یان بۆ خواستە گشتییەکانی تری وەک بەدیهێنانی مافی زیاتر و یەکسانی و وەستانەوە بێت بە ڕووی جیاکاریی ڕەگەزی لە کۆمەڵگە و لە مەیدانی کار و ماڵدا. ئەوەی کە پێویستە بۆ تیۆرناسە فێمینیستەکان، کە ئەم پراکتیسانەی خەباتی ڕۆژانەی ژنان، ببێتە جێگای تێڕامان و لێکۆڵینەوە و پێناسەکردنەوە. لە جیاتی ئەوەی بە نامۆ لە "فێمینیزم" لێک بدرێنەوە، دەبێت لە پەیوەند بە "فێمینیزم" و جۆرەکانییەوە، لەو مێژووە دیاریکراوانەدا پێناسە بکرێن و تێگەشتنی تیۆری بەرامبەریان بەرهەم بهێنرێت.

ئەگەر کەسێک بپرسێت چۆن کرداری ژنانی "ئیتحاد نیسائی بەعس" بە فێمینیزم ناو دەبرێت؟ وەڵامەکەی ئەوەیە کە ئەوان خەریکی بەدەستهێنانی پلە و پۆستی بالای سیاسی و ئابووری بوون بۆ خۆیان لەنێو پەیکەرەی ئەو دەسەلاتەدا و، توانیشیان بڕێک فرسەت بۆ ژنانی تر بەدەست بهێنن کە بچنە بەر خوێندن و ببنە خاوەنی کار و ئابووریی سەربەخۆ، هەر ئەم ژنانەش لە هەمان کاتدا چاویان دەپۆشی لە سەرکوتی سیاسی و ئەنفال و جینۆسایدی خەڵکی کوردستان. ئایا ئەمە هەر نموونەیەکی تری ئەو بەشە لە فێمینیزم نییە کە لە زۆر جێگەی تری جیهاندا هەمیشە پاڵ دەسەلاتی گرتووە و خەریکی کردنەوەی جێگای خۆیەتی لەنێو پۆست و پلە بالاکاندا و، بۆ ئەمەش هەمیشە چاوپۆشی کردووە لە هەمو نەهامەتییەکانی ٪۹۹ ی ژنانی تر و خەریکی بەدەستهێنانی دەستکەوت بووە بۆ ژنانی ئیلیت و نێو چینی بالادەست. لە ڕاستیدا ئەمەش جۆرێکە لە فێمینیزم کە لە بەشی داهاتوودا ڕۆشنتر دەبێتەوە.

٢- هەژاری تێوری فێمینیستی لە کوردستان:

پێوەرێکی تر بۆ ئاست و ئامادەیی فێمینیزم لە کوردستان بریتییە لە ئاستی بەرهەمی بیرکردنەوە و تێوری فێمینیستی لە کوردستان. بەرهەمی هزرێک کە بەرئەنجامی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی مەیدانی و لێکدانەوە و شیکاری بێت بۆ بارو دۆخی ژنان و سەرچاوەی ستەمی ڕەگەزی و هەوڵەکانیان بۆ ئازادی و یەکسانی، بێت. ئەمەش پێوەرێکی باشە چونکە هەم دەژمێردرێت و هەم لە باری چۆنایەتییەوە دەبینرێت، بۆ نموونە دەتوانین بڵێین چەند لێکۆڵینەوە و کتێب و وتارمان هەیە کە فۆکەسی لەسەر لایەنە گرنگەکانی ئەم بابەتەی بەردەستمان کردبێت؟

به گوزەرێکی خێرا بەسەر ئەوەی تا ئێستا بەرهەم هاتووە، لەم بارەوە کەلێنی گەورە هەست پێ دەکرێت، بەتایبەت لە بواری لێکۆڵینەوەی مەیدانی و لێکدانەوە و شیکاریدا سەبارەت بە ئەزموونی ژنانی کوردستان و پەیوەندیی بە تێوری فێمینیستی لە جیهاندا. هەڵبەت وەک زۆرێک لە بوارەکانی تری گەشەی کۆمەڵگە، لەم بوارەشدا کاری باش دەستی پێ کردووە لە چەند ساڵی ڕابردوودا، بە تایبەت کاری وەرگێڕان و گواستنەوەی ئەزموونی فێمینیزمی ئەورووپی و جیهانی. بەڵام ئاستی ئەم کارە لە کوردستان هێشتا زۆر سەرەتاییە. لێکۆڵینەوە مەیدانییەکان و لێکدانەوەی پشتبەستوو بە زانستەکانی وەک (مێژووناسی، کۆمەڵناسی، جێندەرناسی) لەسەر بارودۆخی ژنان و شێوازەکانی خەباتیان تا ئاستی نەبوون وایە.

هەژارییەک بەدی دەکرێت کە لە ژمارەی وتار و نووسینەکاندا نییە، بەڵکوو زیاتر لە کوالیتی و بەڵگە و ئاراستەکانیاندایە. کاتێک کەسێک دەگەڕێت بە دوای بابەتی فکری و لێکۆڵینەوە، بۆ نموونە سەبارەت بە مێژووی ژنان، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ئەوان، ئامارەکانی کارکردن و خوێندەواری و تەندروستی و.. هتد، پەیوەندیی هێزی ژن لە لادێ لەنێو خێزان و لە کێڵگە، هێزی ژن لە خێزانی ناو شار، بەشداری ئابووریی ژنی

کرێکار، خەسڵەتەکانی ژنی ماڵەوە! بە دەگمەن بابەتی لەم جۆرانەی دەستکەوێت. هەر بۆیەشە تا ئێستا تیۆرییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی فێمینیستی نییە کە بە بنەما بە بەڵگە و ئامار و بارودۆخی تایبەت بە ژنانی کوردستان، تێگەیشتنێکی فراوانی لەسەر ژنان و خەباتی ڕزگاریخوازیان دروست کردبێت. سەرباری بوونی چەند سێنتەری خوێندنی جێندەر و هەروەها چەند بەرهەمێکی ئەکادیمی لەسەر فێمینیزم لە کوردستان، هێشتا سەرەتای ئەو ڕێگایەیە بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنە.

پێویستە ئەوە ڕۆشن بێت کە بەرهەمهێنانی لێکۆڵینەوەی زانستی و فیکری و تیۆریی تایبەت بە ئەزموونی خەبات و پراتیکی فێمینیستی ژنان لە کوردستان، کارێکی زۆر قورستر و درێژ خایەنتر و زۆر فراوانترە لە چاو گوتارێکی فێمینیستی کە ئێستا بوونی هەیە و، هەوڵی نوێنەرایەتی کردنی فێمینیزم لە کوردستان دەدات.

لەم بارەوە فێمینیزمی ڕۆشنگەری لە چەند کۆنفرانسێکدا بە گوتارێکی نیمچە سێکولارەوە بۆ نێو ژنان و پیاوانی سێکولار و شاری و ئیلیت دەبینین.گوتاری ئەم فێمینیزمە، دەبێت هەمیشە سەری نەویتر بێت لە سەقفی "پاراستنی پیرۆزییە ئایینییەکان". واتە هەر لە سەرەتاوە ڕێگەی ڕەخنەی ڕادیکاڵانەی ئایینی لێ گیراوە. سەرباری پشتیوانی حیزبێکی نێو دەسەڵات و بوونی سەرچاوەی دارایی و مرۆیی، بەم چالاکی و کۆنفرانسانە نەیتوانیوە ببێتە ئامرازی بەرهەمهێنانی تیۆرییەکی تایبەت بە فێمینیزم لە کوردستان و، تا ئێستا گوتارێکی ڕۆشنی نەبووە سەبارەت بە فێمینیزم و خەبات بۆ ڕزگاریی ژنان، بەڵکوو خەریکی تێکەڵکردنی "دیموکراسی و ئایین و سێکولاریسم و کولتوور"ە و هەر لە سەرەتاشەوە دژایەتی خۆی لەگەڵ چەپ و سۆشیالیزم و ڕەخنەی مارکسیستیشان داوە.

هەروەها گوتارێکی تری سەر بە بۆچوونی فێمینیزمی ڕادیکاڵ هەیە، کە دژی داگیرکاری پیاوانە بۆ هەموو کایەکانی زانین و کولتوور و نووسین و سیاسەت و .. هتد دەنگی هەڵبڕیوە، وە خەریکی گواستنەوەی ئەزموونی فێمینیزمی ئەورووپی و ڕۆژاوایە

بۆ ژنان لە کوردســـــتان. هەرچەندە ئەم گوتارە هەوڵی داوە کە دەنگێکی ئەرێنی بۆ فێمینیزم و ناساندنی لە کوردستان دروست بکات، بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە لە هەوڵی سەپاندنی جۆرێک لە تێگەشتنی تایبەت لە فێمینیزم و چوارچێوەیەکی نامۆن بەسەر ژنان لە کوردستان، کە بەرهەمی خوێندن و تێگەشتنی کەسەکان خۆیانە لە فێمینیزمی ئەورووپایی و ڕۆژاوایی. بەشـــێک لەم گوتارە فێمینیزمی کردۆتە دەفرێکی نامۆی فرێو بەســـەر ئاســـمانی کۆمەڵگەوە، ژنانی لە کوردســـــتان، بەتایبەت ژنانی چالاکی نێو ڕێکخراوەکانی خستۆتە بەردەم تاقیکردنەوەی فێمینیست بوون، لەو ئاسمانەوە شەهادە دەبەخشێت و بڕیار دەدات کێ فێمینیستە و کێ فێمینیست نییە! ئەوە ڕاستە کە هەندێک فاکتەری جیهانداگر هەیە، لەوانە ســەرمایەداری و پیاوســالاری کە لە هەموو جێگایەک، هەرچەندە بە شـێوازی جیاواز، کاریگەرییان لەسـەر نایەکسـانی و سـتەم لەسـەر ژنان داناوە. بەڵام ژنان لە کوردستان بارو دۆخی ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیی تـایبەت بە خۆیـان هەیە، بەو پێیەش ئەزموونی خەبـاتی جیـاوازییـان هەیە دژی ستەمکاری.کاری لێکۆڵینەوە و هزر، تیۆری فێمینیستی، ئەوەیە کە تێگەشتن لەسەر ئەمە دروســـت بکات، نەک ژنان و هەوڵەکانیان بە دواکەوتوو یان "نەزانی" یان نائاگایی تاوانبار بکات.

گوتارێکی تری فێمینیزم لە کوردســـــتان، کە ئەمیش وەک ئەوانی تر نامۆیە بە خەباتی ڕۆژانەی ژنان لە کوردســـــتان، ڕێبازی ژنۆلۆجی عەبدوڵا ئۆجەلانە کە لەم ســـالانەی دواییدا هەوڵی پڕکردنەوەی ئەو کەلێنە فکرییەی خەبات بۆ ڕزگاریی ژنان دەدات. لەسەر دەســـتی ئەم دۆکتۆرینە، گەریلا ژنەکانی کۆبانی، کە نەبەردییەکی بێوێنەیان لە دژی داعش نیشــــان دا، کراونەتە نموونەی ئەم جۆرە فێمینیزمە. نموونەی ژنێکیی خەیاڵی و بەهەشـــتی، کە ئازادە، ئازایە، جەنگاوەرە، بەڵام بێ ســـێکســـە، و هەموو خواســـت و ئارەزوویەکی سێکسـی هەڵگرتووە بۆ دوای ئازادی و ڕزگاریی گشـتی. ئاسـۆ کەمال لە کتێبی ژنۆفۆبیای ئۆجەلان جەخت دەکات لەوەی کە "ئەم تیۆریەی ئۆجەلان بۆ لادێکانی

کوردستانی تورکیا،کە لە لایەن دەوڵەتی فاشیستی ڕەگەزپەرستی تورکیاوە لە دواکەوتویی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا هێڵراوەتەوە، دەتوانێ "بەئاسانی خەڵکی سادە" لە دەوری خۆی کۆ بکاتەوە، بەڵام ناکۆکە بە ژیانی شارنشینی کۆمەڵگەی کوردستان."

٣-جۆرەکانی فێمینیزم لە جیهان و جیاوازییەکانیان

ناسینی فێمینیزم وەک بزووتنەوەیەکی فراوانی فرە ڕەهەند، بە هەموو ئاراستە و تێگەیشتنە جیاوازەکانییەوە یارمەتیمان دەدات کە ئەزموونی ژنان لە کوردستان لەبەر ڕۆشنایی ئەم ڕەهەندە جیاوازانە ببینین و پێناسیان بکەین. هەرچەندە لە چوارچێوەی وتارێکی لەم جۆرە، تەنها دەتوانرێت گوزەرێکی خێرا بکرێت بەسەر جۆرەکان و جیاوازییەکانی فێمینیزمدا. خۆشبەختانە ئەم کارە لەلایەن چەندین کەسی ترەوە کراوە و لەم بارەوە کتێبخانەی کوردی هەژار نییە.

مارتا ئێ گیمینزی، بە ڕەچەڵک ئەرجەنتینی و پرۆفیسۆری سۆسیۆلۆجی لە زانکۆی کۆلارۆدۆ، دەڵێت، فێمینیزم یەک شت نییە، بەڵکو چەترێکە بۆ ڕێگای جۆراوجۆر. زۆرێک لە لێکۆڵەرانی بزووتنەوەکانی فێمینیزم هاوڕان لەسەر ئەوەی کە فێمینیزم هەرگیز نەبووەتە جەستەیەکی یەکخراوی فیکر، هەر بۆیە شێوازی فرەجۆری هەیە و، بەردەوام شێوازی تازەشی لێ بەرهەم دێت کە لە ئەنجامی دایەلۆگ و مشتومڕی فکری و پراکتیس و ئەزموونکردنی ژنان لەنێو جووڵانەوەکان و خەباتی ڕۆژانە لەکۆمەڵگەدا، فێمینیستەکان لێکۆڵینەوەی لێ دەکەن، بیری لێ دەکەنەوە و لێکدانەوەی بۆ دەکەن، هەر بۆیە بەردەوام گەشە دەکات و، تەنانەت جار جارە جۆرێکیان کە پاشەکشەی کردووە، لە جێگای جۆرێکی تر بەرهەم هاتووە.

یەکێک لە میتۆدە باوەکانی پۆلێنکردنی فێمینیزم جیاکردنەوەیانە بەپێی ئاراستەی سیاسی و ئایدیۆلۆژییان، چونکە یەکێک لە خاڵە جیاکەرەوە بەرجەستەکانانە. هەروەک

جاکلین کۆک و **مێگ لۆکســـتون** دەڵێن ئەوەی فێمینیســـتەکان کۆ دەکاتەوە پێکەوە، پابەندبوونیانە بە دژایەتیکردنی ستەم لەسەر ژنان، بەڵام ئەوەی وای کردووە کە بوونی یەک تیوری فێمینیســـتی یەکگرتوو هیچ کات ئیمکانی نەبێت تێوەگلانی فێمینیزمە لەگەڵ تیۆری و سیاسەتی جۆراو جۆردا.

ئەم وابەســـتەییە بە ئایدیۆلۆجیا و ســـیاســـەتی ترەوە لە چەند مشـــتومڕی ســـەرەکیدا لەنێوان فێمینیستەکاندا ڕەنگیان داوەتەوە بە فراوانی؛ لەوانە جیاوازیی سەبارەت بەوەی کە ژنـان جێگا و ڕێگـای چینـایەتی و بەرژەوەنـدیی جیـاوازیـان هەیە، یـان گرووپێکی هۆمۆجینیەســـن بە هۆی ســـەرکوتی ڕەگەزییەوە. و یان جیاوازییان لە گەڕانەوە بۆ ســـەرچاوەی مێژوویی ســـتەم و چەوســـانەوەی ژنان؛ لە ئەنجامیشـــدا هەمیشـــە گەیشـــتوونەتە ڕێگاچارە و شـــێوازی خەباتی جیاواز بۆ کۆتاییهێنان بە ســـتەمی ژنان. کۆک و لۆکســـتون خەجت لەوە دەکەنەوە کە هیچ کات ململانێ تیۆرییەکان لە دەرەوەی ململانێی چینایەتییەکاندا ڕوو نادەن، بەڵکوو جیاوازیی چینایەتی بەردەوام کاریگەریی لەسەر دابەشبوونی فێمینیستە تیوریسەنەکان داناوە.

بەپێی ئەم شـیوازە لە پۆلێنکردن، مارتا ئێ گیمینزی، چوار ئاراسـتەی سـەرەکیی فکری فێمینیزمی دیاری کردووە لەنێو بزووتنەوەی ژناندا:

یەکەم: لیبرال فێمینیزم، کە بە فیمینیزمی ژنانی چینی ناوەڕاســـت و باڵا دەســـتیش ناسراوە. ئەم جۆرە لە فێمینیزم ئاماجی سەرەکیی یەکسانکردنی ژنانە لە پێگا و جێگای دەســـەڵاتی ســـیاســـی و ئیداریدا لەگەڵ پیاوان هەر لە چوارچێوەی ســـیســـتەم و نیزامی ئابووری و ســـیاســـیی ســـەرمایەداریدا. کێشـــەی ئەم فێمینیزمە لەگەڵ بەربەســـتە فەرمییەکاندایە کە وان لە بەردەم فەراهەمبوونی دەرفەتی یەکسان بۆ ژنان لە بوارەکانی پەروەردەیی و سـیاسـی و یاسـاییدا. بەرگریکارانی ئەم فێمینیزمەیە، پێیان وایە کە ژنان

دەبێت بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدا بن کە چۆن مافی زیاتری سـیاسـی و ئابووری و کۆمەڵایەتی لەنێو کۆمەڵگا و سیستەمی ئیستادا بەدەست بێنن.

دووەم: فێمینیزمی ڕادیکاڵ کە کێشـەی سـەرەکی بە باڵادەسـتی پیاو لە بوارەکانی ژیاندا دەزانێت، وە پیاوسـالاری وەک هۆکاری سـەرەکیی سـەرکوت و سـتەم لەسـەر ژنان دەناسـێنێت. فێمینیزمی ڕادیکاڵ تەواو بڕوای وایە هەموو کێشـە و نایەکسـانییەکانی تر پلە دوون لە چاو نایەکسانی ژن و پیاودا. گوتاری ئەم فێمینیزمە بە جۆرێکە کە هەندێک جار وا دەردەکەوێت کە هەموو پیاوان هەموو ژنان دەچەوسـێننەوە. پێویسـتە ئەوەش بوترێت کە فێمینیسـتە ڕادیکاڵەکان لە گەڕانیان بەدوای سـەرچاوەی ستەم و پلەدوویی ژنـاندا، بوونەتە خـاوەنی تێگەیشـتن و هزری فراوان کە هەوێنی بەشـێکی زۆر لە جووڵانەوە و خەباتی ژنانیان ئاراستە کردووە. بەپێی ئەم ئاراستەیە ژنان وەک گرووپێکی چەوسـاوە، دەبێت لە پێناو ئازادکردنی خۆیان لە دەسـت سـتەمکارەکانیان کە پیاوانن، تێبکۆشن.

سـێهەم: فێمینیزمی سـۆشـیالیسـتی کە لە لایەک ڕەخنەگری سـیسـتەمی ئابووریی سەرمایەدارییە و، تەواو بڕوای وایە کە یەکسانییەکی مانادار لەنێو کۆمەڵگەی چینایەتیدا بەدی نایەت، لە لایەکی دی ڕەخنەگرە لە لێکدانەوەی مارکسیستی بۆ سەرچاوەی ستەم و چەوسـانەوەی ژنان. بەشـیک لە فێمینیسـتە سـۆشـیالیسـتەکان وەک **فردریچی، دەلا کۆسـتا** و **ماریا مایەس**، پێیان وایە کە مارکسـیزم بەشـێک لە چالاکی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی وەک (کاری سـێکسـی، دروسـتکردن و گرنگیدان بە منداڵان و کاری نێوماڵ، کە کاری ژنان بووە) بەبێ لێکدانەوە جێهێشـتووە، لە کاتێکدا کە زۆر گرنگن بۆ بەرهەمهێنانی هێزی کرێکاران. لە بواری ئەکادیمیا و هزردا فێمینیزمی سۆشیالیستی، بە سـوودوەرگرتن لە ماتریالیزمی مێژوویی مارکسـیزم، کەوتنە لێکدانەوەی پەیوەندییە جێندەرییەکان. یەکێ لە ئەنجامە کاریگەرەکانی ئەم فێمینیزمە گەیشـتن بوو بە تیۆری

"دووانەی سەرمایەداری و پاتریارکی" وەک سەرچاوەی ستەم و چەوسانەوەی ژنان. لە باری کردارییەوە ئەم فێمینیزمە لە ســــاڵەکانی هەفتاکان و هەشــــتاکاندا زۆر چالاکانە کاری کرد لەسەر کەمپینی "کرێ بۆ کاری نێو ماڵ".

چوارەم: فیمنیزمی مارکســیســتی، هەروەک ســۆشــیالیســتی، بەرگری لەوە دەکات کە ئـازادی و ڕزگـاریی تەواوی ژنـان پـابەنـدە بە هەڵوەشــــانـدنەوەی ســـیســـتەمی سەرمایەدارییەوە. بەڵام جیاوازییان ئەوەیە کە خەریکی پەرەدان بوون بە توانایی تیۆری مارکسیستی بۆ لێکدانەوەی چەوسانەوەی ژنان بە هۆی سیستەمی سەرمایەدارییەوە، بەم جۆرەش ئەوان لە هەوڵی پڕ کردنەوەی ئەو کەلێنەدان کە وەک "کەم بەهـاکردنی کێشەی ژنان لەنێو مارکسیزمدا" لە لایەن فێمینیستە سۆشیالیستەکانەوە ڕەخنەی لێگیرا . ئەم فێمینیســـتانە خەریکی ئەوەبوون کە پەیوەندیی نێوان چەوســـاندنەوەی ژنان و سەرمایەداری ڕۆشن بکەنەوە. لە هەمان کاتدا دژی ئەو فۆرمە لە مارکسیزمی سەدەی بیست بوون کە بە شێوەیەکی دۆگما دژی فێمینیزم دەوەستێتەوە.

ئەم چوار ئاراســـتەیەی فێمینیزم کە باس کران، بوونە خاوەنی هەزاران لێکۆڵینەوە و دراســـاتی مەیدانی، و چەندین تیۆری و پراکتیس کە کەمپینی فراوان و بزووتنەوەی جۆراجۆری لێ هـاتە دەر، هوشـــیـاریی فراوانی بڵاو کردەوە، گۆڕانکـاریی گەورەی دروسـت کرد تەنانەت لەنێو سـیاسـەت و پۆلیسـیەکانی سـەرانی دەوڵەت و سـیسـتەمی ســـەرمایەداری، دام و دەزگاکانی وەک نەتەوە یەکگرتووەکان و بانکی نێودەوڵەتی و بەرنامەکانی گەشــەپێدانی جیهانی. هەروەها کاریگەریی گەورەی لەســەر ســیاســەتی هەردوو بلۆکی ئەوکـاتەی ڕۆژاوا و ڕۆژهەڵات دانـا، بە جۆرێـک کە لە ســـەردەمی مۆدێرنیتەدا وڵاتـانی جیهـان کە لەنێوان ئەم دوو قوتبەدا دابەش ببوون، مەســـەلەی گەشەدان بە توانایی ژنان و دابینکردنی فرسەتەکانی خوێندن و کارکردن و تەندروستی باش ببووە یەکێ لە خاڵەکانی پێشـــبڕکێیان. ئەمانە هەرچەندە وەک دەســـتکەوتی ژنان

دەرکەوتن، بەڵام لە هەمان کاتدا دەستکەوتی مۆدێرنیتە و ئەو ئاراستەیە بوون کە پێیان وابوو هەموو ولاتانی جیهان بە یەک ئاراستە دەڕۆن و گەشەکردنی ئابووری و تەکنەلۆجیا و بارو دۆخی ژنانیش لەگەڵیاندا بەردەوام بەرەو پێش دەچێت.

بەڵام ئەم شەپۆلەی فێمینیزمی ئەوروپایی - خۆراوایی بەرەووخامۆشی چوو . هەندێک لە چاودێران باس لەوە دەکەن کە ئەم پاشەکشەیە لە لایەک بە هۆی کەوتنە بەردەم ڕەخنەی فێمینیزمی ڕەشپێست و فێمینیزمی کولتووری، بە پاڵپشتی تیۆرییەکانی پۆست – مۆدێرنیتە، ڕووی دا. فێمینیزمی ڕەش جەختی لەوە کردەوە کە سێکسیزم و چەوساندنەوەی چینایەتی و ناسنامەی جێندەری و ڕاسیزم تەواو پێکەوە گرێدراون و یەکتربڕن. بەو شێوەیەی کە ئەم چەمکانە پەیوەندییان بە یەکترەوە هەیە پێی دەوترێت یەکتربڕایەتی. فێمینیزمی کولتووریش جەختی لە جیاوازیی بنەڕەتیی نێوان ژن و پیاو کردەوە؛ لە ڕووی بایۆلۆجی و کەسایەتی و هەڵسوکەوتەوە ژنان وەک خاوەنی ڕەوشتێکی جیاواز و باڵا، هەمیشە هاوسۆزی و خۆشکایەتی بناغەی ناسنامەیان دابین دەکات. ناوەڕۆکی ڕەخنەی ئەمانە ئەوە بوو کە ئەم فێمینیزم تەنها وەک بەرهەمی ئەزموونی ژنانی ئەوروپایی و خۆراوایی سپی پێست ناسراوە، لە کاتێکدا ئەوان ناتوانن ئەزموونی هەموو ژنانی جیهان نیشان بدەن و نوێنەرایەتی بکەن، ژنان لە شوێنە جیاجیاکان ئەزموونی جیایان هەیە، تەنانەت ژنان وەک تاکە کەسیش ئەزموونی جیایان هەیە.

بەڵام لە لایەکی ترەوە هەندێک لە فێمینیستەکان باس لە وە دەکەن کە فشاری کەوتنی بلۆکی خۆرهەڵاتی (سۆڤیەت) و، هەڵای "پاشەکشەکردنی مارکسیزم" و بیری چەپ و سۆشیالیزم بە گشتی، تەشەنەی نیولیبرالیزم بە ئایدیۆلۆجی ئیندیڤدوالیزم و بازاڕی ئازاد و ..هتد، هۆکاری گەورەی ئەم پاشەکشەیە بوون، ئەمەش بە تایبەت لە کۆتاییی دەیەی هەشتاکان و دەیەی نەوەدەکان. **نانسی فرەیسەر** باس لەوە دەکات کە لە کاتێکدا

کە نۆلیبرالیزم دەیویست گرنگیی زمانی "یەکسانی و دادپەروەری" و مافە گشتییەکان بگۆڕێتە سەر فۆکەس خستنە سەر 'ناسینەوەی ناسنامە و جیاوازی'، لەو چوارچێوەیەدا فشار بۆ سەر فێمینیزم دروست بوو داوای ڕەخنەی کولتووری بکات و کەمتر بچێتە سەر شیکردنەوەی کێشە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان. هەر بۆیەشە بە ڕای نانسی فرەیسەر لە کۆتاییی سەدەی بیستەم مەیلێک هەبوو کە ڕەخنەی فێمینیستی گرنگ لە کایەی 'ئابووری' بگۆڕن بۆ ڕەخنەیەکی "کولتووری یەکلایەنەی یەکسان"

ئەم پاشەکشەیە، زیانی گەورەشی دا لە ڕێڕەوی گەشەی جیهانی فێمینیزم وەک بزووتنەوەی جیهانی ژنان، لە تێرمی کۆلێکتیڤیزم، واتە کارکردن وەک بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و جەماوەری لە بەرامبەر فۆرمە جیهانییەکانی ستەم و چەوسانەوەی ژنان وەک پیاوسالاری، سێکسیزم و جیاوازیی چینایەتی، سەرمایەداری. واتە ئەم د ەورەیە بۆ ماوەیەک ئەم یەکگرتنەی لە خەباتی سەرتاسەری لە دژی سەرچاوەی ستەم و چەوسانەوەی ژناندا بردە دواوە. نانسی فرەیسەر دەڵێت کە لە کاتێکدا داهێنانەکانی فێمینیزمی شەپۆلی دووەم لە ئەو توانایدایە بوو کە نایەکسانی جێندەری لە سێ ڕەهەندی فراواندا لێک بداتەوە: ئابووری، کولتووری و سیاسی. کەچی لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا ئەو ڕەهەندە شیکارییانە نەک تەنها جیاکراونەتەوە لە یەکدی، بەڵکوو تەنانەت لە "ڕەخنەی کاپیتالیزمیش" دابڕێنراون. بە بڕوای نانسی جەختکردنەوەی فێمینیستەکان لەسەر ڕەخنەی کولتووری، ڕێکوپێک لەگەڵ هەوڵەکانی نیۆلیبرالیزم دەهاتەوە کە ئامانجی سەرەکیی سەرکوتکردنی هەموو بیرۆکە یەکسانیخوازییە کۆمەڵایەتییەکان بوو لەو سەردەمەدا. بەم شێوەیە جەختکردنی فێمینیستەکان لەسەر ڕەخنەی کولتووری، لە کاتێکدا بوو کە هەلومەرجەکە پێویستی بە دوو هێندە فۆکەس و سەرنجدان بوو لەسەر ڕەخنەی ئابووریی سیاسی.

بەشـــێک لە فێمینیســـتەکان لەژێر ناوی فێمینیزمی ماتریالیســـتی، بە هاوکاری لەگەڵ فێمینیســـتە مارکسـیسـتەکان، توانیان دەسـت بگرن بەو ڕەخنەگرتن لە ئەو کۆیانە کە کـاریگەرییـان لەســـەر ژیـانی ژنـان هەیە لە هەموو جێگـایەک، لەوانە: پـاتریـارکی و سـەرمایەداری. ئەوان جەختیان کردەوە کە ژیانی ژنان لە هەموو شـوێنێک کەوتۆتە ژێر کاریگەریی سـەرمایەداریی جیهانی و پیاوسالارییەوە. ڕایانگەیاند کە لە باری سیاسییەوە کارێکی خۆکوژی دەبێت کە ئەم ڕەخنەی بونیادی لە ســـەرمـایەداری و پاتریـارکی، جێگەی بگیرێتەوە بە ڕەخنەی ســتراتیجییە ســیاســییە لۆکاڵییەکان و ڕوانگەی واقیعی کۆمەڵایەتیی پارچەپارچەکراو. لەم هەوڵانەدا میتۆدی شیکاریی ئینتەسێکشنالیتی سەری دەرهێنا، کە لە یەک کاتدا ڕەخنە لە جیاوازیی چینایەتی و ڕەگەزی و ئەتنیکی و هەموو ســەرچاوەکانی تری ســەرکوت دەگرێت. بەم جۆرە ئەم فێمینیســتانە دەورێکی گرنگیان گێڕا لە جارێکی کە پێناســکردنەوەی تیۆری فێمینیســتی، و لێکدانەوەی پرســەکانی چین، جێندەر و ڕەگەز (race). ئەم جـارەیـان ئەم فێمینیزمە نەک تەنهـا بۆ ڕزگـاری ژنـان، بەڵکوو وەک بزووتنەوەیەک کە باس لە ڕزگاریی کۆمەڵگە دەکات، دژە ســـەرمایەدارییە و، ڕەخنەی بونیاتی لە سیستەمی ئابووریی سەرمایەداری و سیاسی نیولیبرالیزم هەیە.

لەدوای ٢٠٠٨وە، واتە دوای قەیرانێکی گەورەی سـەرمایەداری و ئابووریی نیۆلیبرالیزم، فۆرمەکانی ئێکۆفێمینیزم، ترانسـناشـناڵ فێمینیزم، فێمینیزمی ڕەش و ئینتەرسـێکشـنال بە هێزەوە هاتوونەتەوە و خەریکی خەباتی فێمینیســـتین. فێمینیزمی ترانســـناســـیۆنالی یان جیهـانی کە لە خۆیـدا لە هەوڵی کۆکردنەوەی هەموو فۆرمەکـانی فێمینیزمی دژە سـەرمایەدارییە، بەتایبەت هاتۆتە مەیدان بۆ بڵاوکردنەوەی هوشیاری سـەبارەت بەوەی کە چۆن جیهانگیری و سـەرمایەداری کاریگەریی لەسـەر هەموو خەڵک بەگشـتی، بە جیا لە نەتەوە و ڕەگەز و سـێکس و چین و جێگای نیشـتەجێی خەڵک داناوە. ئەم فۆرمە لە فێمینیزم، فێمینیزمی دژە ســـەرمایەداری، دژە ســـیســـتەمی ئابووریی نیۆلیبرالیزم، بە

دەستەوەگرتنی تیۆری ئابووریی مارکسیستی و لێکدانەوەی چینایەتی خەریکە جارێکی کە خۆڕێکخستننە و، بەرپاکردنی بزووتنەوەی فراوانی جەماوەری و کۆمەڵایەتی کە هەم داوای ماف و چاکسازی دەکات لە بارو دۆخی ژیانی ژنان و چینی کرێکاردا، هەروەها خۆی وەک بەدیلێکی شۆڕشگێڕانە نیشان دەدات کە خەریکە هەموو بزووتنەوە نارەزایەتییەکانی تری وەک، دژە ڕاسیسزم، یەکسانی بۆ هۆمۆسێکسواڵەکان و گرووپە کەمایەتییە سەرکەوتکراوەکانی تر لە دەوری خۆی کۆ دەکاتەوە و پێشەنگی خەباتێکی فراوانی دژە سەرمایەداری دەکات، بەبێ ئەوەی ئەو ئاسۆیە لەدەست بدات کە سەرچاوەی هەموو نایەکسانییەکان کۆمەڵگەی چینایەتی، سەرمایەدارییە.

پریشکی ئەم هەستانەوەیە لە ساڵی ٢٠١٧ لە خۆپیشاندانی سەدان هەزار ژن و پیاوی یەکسانیخواز بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی ژنانەوە لە ئەمریکا و چەندین وڵاتی تر نمایشی خۆی کرد. دواتریش مانیفێستی خۆی لە نامیلکەی فێمینیزم بۆ ٪٩٩ی خەڵک ڕاگەیاند کە تیایدا نیازی خۆی بۆ دژە سەرمایەداری بوون، ئیکۆ بوون، ئینتەرسێکشنال، پارێزەری مافی هەموو کەمایەتییەکان و ئێل جیبیتی... هتد ڕاگەیاندووە.

پێویستە باس لە جۆرێکی تری ترسناک لە "فێمینیزم" بکەین کە لە هەندێک ئەدەبیاتدا بە ناوی "فێمینیزمی نیولیبراڵ" باس کراوە. نموونەیەکی ئەم جۆرە لە فێمینیزم، شێریل ساندبێرگ دایهێنا لەژێر ناوی 'لین ئین'، کە تیۆرییەکەی لەسەر ئەوە بونیاد ناوە کە بازاڕی ئازادیی سەرمایەداری چارەسەری نایەکسانی ڕەگەزیی بەرامبەر بە ژنان پێیە. ئەو بانگەوازی ژنان دەکات کە سەر دانەوێنن و هەوڵ بدەن و شەڕی تاکەکەسی بکەن لە بازاڕدا.

نموونەی تری ئەم فێمینیزمە، ئەو هەڵمەتەیە کە بۆ بەکاڵاکردنی جەستەی ژنان و، پارچەکانی جەستەی ژنان، قبوڵکردنی سێکسیزم وەک ڕاستییە نەگۆڕەکان، پراکتیسی فێمینیستی کردۆتە ئەم بیرۆکە تاکپەرستانەیە کە بە ژنان دەڵێت بچۆ لە ڕێگەی

ئیســـتحقاقەوە دەســـتکەوتەکانت بە "هەر ڕێگایەک" بێت بەدەســـت بێنە. نموونەی بڵاوبونەوەی دەیان جۆری پیشــەی مۆدێل، کۆســمەتیک، مەیکئەپ ئارتیســت، کاری لاپ دانس و مەســاج، ..هتد؛ لەبری ئەوەی ئەمانە وەک ئارەزوو و هەڵبژاردەی بەشــێکی کەم لە کچــان و ژنــان وەک مــافێکی ئــازادیی هەڵبژاردن پــارێزراو بێــت، کەچی بوونەتە پیشـــەســـازی گەورە و بەدیلێکی پیشـــە و کار و ڕێگای نان پەیداکردن و گەشـــتن بە ئامانجی و ئاواتی "دەوڵەمەندبوون" و کۆکردنەوەی سەرمایە بۆ ژنان

٤-کێشەی لیبراڵ فێمینیزم

جۆرە جیاوازەکانی فێمینیزم بەگشـــتی دابەش بوون بەســـەر دووبەرەدا و دوای دوو ئایدیۆلۆجی و ئاراســـتەی فکریی جیاواز کەوتوون، لیبرالیزم کە ئایدۆلۆجی و بونیادی فکریی ســەرمایەداری پێک دێنێت و، مارکســیزم کە ڕەخنەی ڕیشــەیی هەیە لە پێکهاتەی ئابووری ســـیســـتەمی ســـەرمایەداری. ئەم دوو بیرکردنەوەیە لەنێو خەباتی ژنان بۆ ڕزگاری و یەکسانی جگە لەوەی درێژترین تەمەنیان هەیە، هەروەها گەورەترین هۆکاری دابەشبوونی جۆرەکانی فێمینیزمن لە بواری تیۆری و پراتیکدا .

لیبراڵ فێمینیزم، کە لە ســـەرەتای ســـەدەی بیســـتدا بە فێمینیزمی ژنانی بورژوازی ناســـراوە، هەمیشـــە پاڵپشـــت و هاوکاری دەســـەڵاتی ســـیاســـی و ئابووری چینی دەســـەڵاتداری ســـەرمایەدارییە لە هەموو جیهاندا. فۆرمی دەســـەڵات هەرچی بووبێت، دیکتاتۆری، دیموکراسی، سەرمایەداریی دەوڵەتی، ئەم جۆرە فێمینیزمە لە نێویدا جێگەی بووەتەوە. لە ســەردەمی ئێســتادا، بە هۆی کۆتای ســیاســی بۆ ژنان لە زۆربەی زۆری وڵاتانی دنیا، ئەم فێمینیزمە دەســـەڵاتی پەیدا کردووە و خۆی کردۆتە نوێنەری هەموو

ژنان لە دامودەزگا نێودەوڵەتییەکاندا و، هەموو سەرچاوە ماددییەکان دەبات بۆ خۆی وەک بەشی ئیلیتی ژنان.

لیبراڵ فێمینیزم، خاسیەتی تایبەتی ئەوەیە کە هەوڵ بۆ ئەوە دەدات کە ژنانی چینی باڵادەست بچن لەم سیستەمە نایەکسان و پڕ لە نەهامەتییەی سەرمایەداری بەشدار بن لە دەسەڵاتدا . ئیتر گرنگ نییە کە بە هۆی ئەم دەسەڵاتەوە ملیۆنان ژن بێکار دەبن، نانبڕاو دەبن، خوێندن و تەندروستی و خزمەتگوزاری تریان نابێت. کەم نین ئەو فێمینیستە لیبراڵانەی کە بە شان و باڵی ژنانی وەک مارگرێت تاتشەر، هیلاری کلینتۆن و مادلین ئۆبرایت هەڵ دەدەن و وەک پێشەنگی دەستکەوتەکانی فێمینیزم باسیان دەکەن. ئەمە لە کاتێکدا کە بڕیار و سیاسەتەکانی ئەم ژنە سەرکردانە، هەمیشە هۆکاری نەهامەتی گەورە و هەژاری و بێکاری و ستەمی زیاتر بوون لەسەر ژنان. مێژووی فێمینیزم پڕیەتی لەم جۆرە کە خۆی کردۆتە خاوەنی هەموو دەستکەوتەکانی ژنان لە ئەورووپا و تەنانەت لە جیهانیشدا. ئەم دەستکەوتانەش بە ملیۆنان ژن دەفرۆشنەوە، گوایا ئەمانە بە قازانجی هەموو ژنانن. ئەم جۆرە فێمینیزمە دەتوانێت چاوپۆشی لە هەموو نایەکسانییەکانی تری زۆرینەی ژنان بکات و تەنها چاوی لەوەبێت کە ژمارەی لە ژنانی نێو چینی دەسەڵاتدار بخاتە نێو ناوەندەکانی بڕیاردان و سەرۆکی کۆمپانیاکان.

لە سەردەمی ئێستادا زۆربەی ئەو "پێشکەوتنە"انەی کە بە هۆی "جیاکاریی ئەرێنی"ەوە، بەدەست هاتوون، بوونەتە پەیژەیەک بۆ سەرکەوتنی ژنانی نێو چینی دەسەڵاتدار . ئەم چینە دەسەڵاتدارە هەرچۆنێک بێت توانیویەتی سامان و جێگایەکی زیاتر بۆ ژنە پەرلەمانتارەکان، ژنە بەڕیوەبەرەکان، دادوەرەکان، بانکدارەکان، خاوەن کۆمپانیاکان دروست بکات. بەڵام کاتێک ئەم ژنانە کێشەی خۆیان لە نێو ڕیزەکانی دەسەڵاتدا چارەسەر دەبێت، ٪۹۹ەکەی تری ژنان لە بیر دەکەن کە بە ترسناکترین جۆری ستەم و چەوسانەوەدا دەڕۆن. هەندێک لە لێکۆڵەران پێیان وایە کە دیاردەیەکی هاوشێوە

لەگەڵ چینی ناوەڕاستی ڕەشپێستی ئەمریکا و ئەرورووپادا ڕوویدا، کاتێک بە هۆی بزووتنەوەی دژە ڕاسیزمەوە هەندێکیان خۆیان گەیاندە پلە و پۆستی باڵا، ئەمەشیان وەک دەستکەوتی گەورەی هەموو ڕەشپێستەکان نیشان دا. لەهەر دوو نموونەکەدا زۆربەی کات ئەو دەستکەوتانە بەناوی هەموو خەڵکەوە وەردەگیرێت، لە کاتێکدا بەرهەمەکەی ناچێتەوە لای جەماوەرە نایەکسانەکە، هەر بۆیە هیچ کات نە کۆتای ژنان و نە جیاکاریی ئەرێنی نابێتە هۆی چارەسەرکردنی کێشەی جیاکاری، بەڵکوو زیاتر هەڵاواردن و پشتبەستن بە تۆکنیزم زیاد دەکات.

لەگەل هەموو ئەمانەشدا، خەباتی ژنان و فێمینیزم، نە تەنها گوتارێکی میدیایی ڕادیکاڵی دژە پیاو ە و، نە تەنها هی ئەوانەیە بە دوای بەدەستهێنانی جێگای سەرکردە و بڕیاردانی ژنان لەنێو پارتە سیاسییەکان و کۆمپانیا و دەسەڵاتدا. بزووتنەوەی ژنان و خەباتی ژنان هەروەها خاوەنی ژنانی چالاک و نووسەر و ئەکادیمی و گەنجانی تینوو بە ئازادی و یەکسانین. بۆیە دەبێت جۆرەکانی فێمینیزم بناسینەوە، لەیەکیان جیا بکەینەوە و، بەوردی هاوخەباتەکانی خۆمان دیاری بکەین.

٥-ئەنجامگیری

یەکەم: فێمینیزم لە کوردستانیش فرە لایەن و فرە ڕەهەندە

فێمینیست لە کوردستان دەشێت ئەو ژنە شۆڕشگێڕە بێت کە ئامادەی گیان بەختکردن بووە بۆ ڕزگاری خۆی و هاوڕەگەزەکانی، هەروەها دەشێت ئەو ژنە پەرلەمانتارە بێت کە باس لە یاسایەکی باشتر بۆ مافی ژنان دەکات، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبەکەشی دەپارێزێتک یان دەشێت ئەو ژنە موسوڵمانە بێت کە دەیەوێت تەفسیرێکی میانەڕەوتر لە ئیسلام بکات، یان ئەو ژنەی کە لە دام و دەزگایەکدا چاودێری ئەوە دەکات کە ژنان

تەحەروشـــیان پی نەکرێت، مامۆســـتایەکی ئەکادیمی بێت کە خەریکی جێگیر کردنی خوێندنی یەکســـانیی جێندەرییە، ئەو کارمەندە بێت کە ڕۆژانە یارمەتیی ژنان دەدات بۆ پاراســـتنیان لە توندوتیژی، ئەو ژنەی کە خۆی بریار لەوە دەدات کە مافی خۆیەتی چ جۆرە جلێک لەبەرکات، کچانی گەنجانی زانکۆ بن کە دژی هێزە ئەمنییەکان دەوەستانەوە کە بە هۆی کچ بوونیانەوە سوکایەتیان پێ دەکردن و سێکسیت دەجوولانەوە لەگەڵیان.

فێمینیزم لە کوردستانیش یەک شت نییە، یەک فۆرم نییە، یەک تێگەشتن و یەک پێناسی نییە. لە کوردســـتانیش هەتا ئەم جیاوازییە ســـیاســـییانەی نێو ڕەوتەکانی فێمینیزم نەناسینەوە، دەستنیشانیان نەکەین، مەحاڵە کە بەهیچ جۆرێک بکەوینە دایالۆگێکی تیوری جدییەوە لەســـەر ڕزگاریی ژنان. هەروەک چۆن ناکرێت بەســـەر جۆرە جیاوازەکانی فێمینیزمدا تێپەڕین و گرنگیان پێ نەدەین، بە پێچەوانەوە دەبێت ئەم جۆر و جیاوازییانە ببنە هەوێنی دایەلۆگ و لێکۆڵینەوە و کاری داهاتوو .

فێمینیزمی لیبراڵ بە فراوانی هەیە و نوێنەرەکانی لە کوردســتان ژنانی ســیاســی و نێو دەسەڵات و خاوەن پۆستە باڵا و ئیدارییەکانن، ئەوانەی کە شارنشین و خوێندەوارن و لەپاڵ یەکێ لە حیزبەکانی نێو دەســەڵاتدا یان ڕاســتەوخۆ یان ناراســتەوخۆ کار وچالاکی دەکەن، ڕەخنەی نەرم و نیان دەگرن و داوا و نەســـیحەتی چاکســـازی لە دەســـەڵاتدا دەکەن و، هەوڵی پلە و پۆســـتی بەرز دەدەن. هەڵبەت بەشـــێکیش لەم لیبراڵ فێمینیزمە وان خەریکی کاری ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و لە بواری ئەکادیمیا کار دەکەن. ئەم جۆرە لە فێمینیزم دەبێت بناسـینەوە، بەرپرسـیاریان کەین و بیریان بێنینەوە کە یان باس لە ڕزگاریی ژنان نەکەن و بە ناوی ژنانەوە بەگشـتی قسـە نەکەن؛ یان دەبێت ئەو پێگە و دەسـەڵاتەی پەیدای دەکەن دەستکەوتی گشتی تر بۆ ژنانیش بێنێت، وەک یاسای باشتر، مافی زیاتر، سەلامەتی و پاراستنی زیاتر لە توندوتیژی.

بەشـێکی زۆر لە ژنان لە نێو ڕیکخراو و لەسـەر ئاسـتێکی تر هەموو ڕۆژ ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە و، دژ بە کۆنەپەرســـتی و هەڵاواردن و توندوتیژی دەوەســـتنەوە.

ئەمە تایبەتمەندیی خەباتی ژنانی کوردســـــتانە لەم ســــەردەمەی ئیســـــتادا کە وەک پراکتیسیێکی ڕۆژانە خەبات بۆ یەکسانی و دژی جیاکاری لە مەیدانی کارو ماڵدا دەکەن. هەرچەندە ئەم بەشـەیان هێشتا سیمایەکی تیۆری فێمینیستی نەداوە بە چالاکی و کاری خۆی لە خوارەوە دەیکات لە دژی ســــیســـــتمی زاڵ، مەیدانێکی بەرفراوانی تێکەڵە لە فێمینیزمی جۆرا و جۆر ی ڕادیکاڵ، سێکولار و چەپ و سۆشیالیست و ڕادیکاڵەوە، تا دەگات بە ژنانی موسـولمانی سـێکولار. بۆیە کاری ڕێکخراوەکان و چالاکوانانی ژنان لە یەکتر جیاوازن، ناچنە ژێر یەک پێناســـــە و یان یەک جۆری فێمینیزمەوە .ناشـــکرێت خەبـاتی ڕۆژانەی ســــەدان ژن بخەینە یەک تـای تەرازوو لەگەڵ لیبراڵ فێمینیزمێکی بەرژەوەندخواز، یان فێمینیزمێکی ئیســـــلامی کە زیاتر وا لە خەمی پاراســـــتنی دینەکەی وەک لە ماف و ئازادییەکانی ژنان و، تێکەڵاویان کەین .

کەوایە فێمینیزم لە کوردســـــتان نەشـــــێویێنراوە، بەڵکوو خۆی بەم جۆرەیە کە باڵ و تێروانینی جیاوازی لێ دەبێتەوە و خاوەنی یەک تێگەیشـــــتنی یەکگرتوو نییە و هەروەها بواری لێک تێگەشـتنی جیا جیا دروست دەکات. کەسێک کە وادەزانێت شـێوێنراوە، ئەو فۆرمەی ئەو شـــــێوێنراوە نەک فێمینیزم خۆی. ژنان لە کۆمەڵگەدا دەژین و زیندوون و بکەرن، هەموو ڕۆژ خەبات دەکەن بۆ یەکسـانی بە شـێوازی جۆراو جۆر . ئەوە ئەرکی تیۆریســـێنە فێمینیســـــتەکانە لیکدانەوە بۆ ئەمانە بکات لە پەیوەند بە ئاراســـــتە فکری و تیۆرییەکانی فێمینیزمەوە، جۆرەکانیان و تایبەتمەندییەکانیان جیابکاتەوە، تا بتوانێت تیۆرییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی فێمینیستی کە تێگەشتنێکی فراوانی لەسـەر ژنان لە هەرێمی کوردستان دروست کردبێت، بەرهەم بێنن لێرەشـەوە ئاراسـتەیەکی سیاسـی و کۆمەڵایەتی خەباتی ڕزگاریی ژنان ڕۆشن کەنەوە. ئێمە وەک زۆریک لە بوارەکانی تری فکر و مەعریفە لەم بوارەشـــدا ســـەرەتایەکمان دەســـت پێ کردووە کە هێشـــتا تازەیە، پێویستی بە هاوکاری و کاری درێژخایەن و دایەلۆگ و گەشەکردنە.

کاتێک بەشێک لە ڕێکخراوەکان و چالاکوانانی بەرگریکردن لە مافەکانی ژنان بە خۆیان ناڵێن فێمینیست، کەچی هەر ئەوانیشن ڕۆژانە بە کردار لە بەردەم هەڕەشە و فشاری کۆنەپەرستی و پیاوسالاریدا خەبات دەکەن، ئەوە بابەتێکی پێویستی بە لێکۆڵینەوە هەیە. لە بارو دۆخێکی وەک کوردستاندا، هۆکاری جیاجیا هەیە کە کەسێک یان گروپێک ڕاستەخۆ بە خۆیان نەڵێن فێمینیست. یەکێ لەوانە لەوانەیە ترس بێت، هەروەک چۆن ترسیش هەیە ئەگەر ژنان لە شوێنی کاریان یان لەنێو دراوسێکانیان بە خۆیان بڵێن کۆمۆنیست، یان ئەنارکیست. هۆکاری ئەمەش لە یەکەم ڕامانیندا ئەوەیە کە هەموو ئەم بزووتنەوە و ئایدیایانە بە ڕادیکاڵ و مەترسیدار دادەنرێن لەسەر کۆمەڵگە و خێزان و بەها دینی و خێڵەکییە زاڵەکانی نێو کۆمەڵگە. لەسەر ئاستی گروپ و ڕێکخراوی ژنانیش، ئەوا دەسەڵاتی سیاسی و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانیش کە پشتیوانی ماددی ئەمانە دەکەن، ئەم جۆرە ئایدیا چەپ و ڕادیکاڵانەیان پێ خۆش نییە و هەر جۆرە ڕێکخراوێک یان چالاکێک ئیدعای ئەوانە بکات، پەراوێزیان دەخەن.

بەڵام هۆکاری تریش زۆرن، لەوانە دابڕانێک کە لەنێوان گوتاری فێمینیزم و بارو دۆخی ژنان و خەباتی ڕۆژانەیان هەیە، ئاشنا نەبوونی ئەم گوتارە بە کار و کردەی فێمینیستی لە کوردستان، وەک پێشتر باس کرا. هۆکارێکی تر ئەو تێگەشتنەیە لە فێمینیزم کە بە بزووتنەوەیەکی "دژە پیاو "ی دەبینێت. نەیارانی ئازادی و یەکسانی ژنان ئەم مەسەلەیە بەکاردێنن وەک بەهانەیەک بۆ دژایەتی هەر هەوڵێک کە بەرگری لە ماف و یەکسانیی ژنان بکات. بەڵام ئەوەی کە ئەم کێشەیەی توندتر کردۆتەوە، دژە پیاوبوونی بەشێک لەگوتاری ئەو فێمینیستانەیە کەلە ئەوروپا دەژین و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ژنان و پیاوان لە کوردستان لە لێکدانەوەکانیاندا ڕەچاو ناکەن. زۆرینەی ژنان نە خاوەنی داهات و ئابووریی سەربەخۆن، نە دەتوانن لە خێزان و پیاو داببڕێن و بە تەنها بژین، نە لە باری دەروونییەوە ئامادەییان بۆ هەنگاوگەلێکی لەو جۆرە هەیە. بۆ تێگەشتن لەمە

دەبێت سـەیری ئەم بەربەسـتانەی بەردەم ژنان و ڕێکخراوەکان بکرێت و شـیکارییان بۆ بکرێت نەک وەک ڕق لە فێمینیزم یان ناهوشیاری ژنان لێک بدرێتەوە.

هەروەها ژنانی چەپ و کۆمۆنیسـت، کە بە پێویسـتی نازانن کە وەک فێمینیسـت خۆیان بناسێنن، چونکە بڕوایان وایە کە خەبات بۆ ئازادی و یەکسانیی ژنان بەشێکی دانەبڕاوە لە خەباتی ئەوان بۆ سـۆشـیالیزم. سـۆشـیالیزم دەتوانێت هەموو ئەو مافانە بەدەسـت بێنێت بۆ ژنان کە فێمینسـتەکان داوای دەکەن و، یەکسـانییەکی مانادار لە کۆمەڵگەدا دروسـت بکات. بەڵام ئەمانە دژە فێمینیزم نین، خۆیان بە هاوپشـت و هاوخەباتی فێمینیسـتەکان دەزانن کە هەوڵ بۆ یەکسـانی و ئازادیی ژنان دەدەن، بەتایبەت هەموو ئەوە فێمینیستانەی کە ڕەخنەی بونیادی لە سیستەم و ئابووریی سەرمایەداری دەگرن.

دووهەم: کاریگەریی گۆڕانکارییە ئابووری و سـیاسـییەکان و سـەرمایەداریی گڵۆباڵ لەسەر فێمینیزم لە کوردستان

کرانەوە بە ڕووی دنیـای دەرەوەدا لە ڕێگەی تەکنەلۆجیـای جیهـانییەوە، هەروەهـا سـیاسـەتە ئابوورییە نیۆلیبراڵەکانی حکومەتی هەرێم بە پاڵپشـت و ڕێنوێنی بانکی نێودەوڵەتی، لە ١٥ ساڵی ڕابردوودا گۆڕانکاریی گەورەی بەسەر کۆمەڵگەی کوردستاندا هێناوە.

یەکێ لەو گۆڕانکارییانە لە ئەنجامی تێکەڵکردنی کۆمەڵگەی کوردسـتان لەگەڵ دنیای گڵۆباڵدا لە ڕێگەی تەکنەلۆجیا، و کراونەوەی بازرگانی و بازاڕی ئازاد، ئەم کۆمەڵگەیەی لە ماوەیەکی کورتدا خستە بەر لێشاوی دیاردەی بە "کاڵاکردن". یەکێ لە کاریگەرییەکانی ئەم پرۆسـەی بەکاڵا کردنە، کە پرۆسـەیەکی جیهانییە، جەسـتەی ژنانیشی کردە مەیدانی بە کاڵابوون بۆ ئاڵوگۆڕ لە بازاڕدا، لێرەدا لەشـفرۆشـی ئاشـکرا و نهێنی و کاری یانەی شـەوان تەنها بەشـێکی کەمی ئەم بەکاڵاکردنەیە، هەڵتۆقینی ژمارەی کچە مۆدیلەکان و

بەکارهێنانی جەستە و جوانی ژنان بۆ ڕیکلام و کارکردن لە کۆمپانیا و یانە و مۆڵەکاندا و دەیان جۆری تری کار کە بەکارهێنانی جەستەی ژن وەک ئامرازی سەرنجڕاکێشانی کڕیار و گەرمکردنی بازاڕی ئاڵوگۆڕ، بەشێکی تری بازاڕی کۆسمەتیک و مەیکئەپ و کلینیکەکانی جوانکاری و ددان و ..هتد، هەمووی نموونەی ئەم بەکاڵاکردنەن .

ئەم دیاردەی بەکاڵاکردنەی جەستەی ژنان، لە لایەکەوە، بەشێکی زۆر لە بەها خێڵەکی و دینی و کۆنەخوازەکانی خستۆتە ژێر پرسیارەوە و تووشی تۆقاندنی کردوون . لە لایەکی ترەوە، کاردانەوەیەکی دژ بە ژنانی لیکەوتۆتەوە، کە لە ئەنجامدا پیاوانی ئایینی لە هەموو کات زیاتر فرسەتیان بۆ ڕەخساوە هێرش بکەنە سەر ماف و ئازادیی ژنان لە مینبەرەکانی میدیا و مزگەوت و بوارە گشتییەکاندا. لەنێو خێزانیشدا، ئەم ترسە بووەتە هۆی توندکردنەوەی سەرکوت لەسەر ژنان و کچان و زیاتر پارێزگاربوونی خێزان و توندکردنەوەی ژنانی لە بواری تایبەت و چوار دیواری ماڵدا پەرە پێداوە.
بەڵام ئەم کرانەوەیە هەروەها نەوەیەکی تریشی لە ژنانی ڕووناکبیر و ئازادتر دروست کردووە کە لە باری زمان و فەرهەنگ و ئاستی خوێندن و پەیوەندی بە دنیای دەرەوە، وەک هەر گەنجێکی تری جیهان لەم سەردەمەدا خاوەنی هوشیارییەکی باڵایە بە مافەکانی خۆی، کە نموونەیان لە خۆپیشاندانەکانی خوێندکاران و، وەرگێڕان و خوێندنەوە و مۆسیقا و هونەر و کاری کۆمەڵایەتی و سۆشیال میدیا دەرکەوتووە.

سێهەم: خاڵی هاوبەشی کارکردنی ژنانە بەیەکەوە

ئەم گۆڕانکارییە گلۆباڵ و ناوخۆییانەی دۆخی ژنانی کوردستان ڕووبەڕووی سیستمێکی خێڵەکی و پیاوسالاری و دینییە لە کوردستان. ئەمەش وای کردووە فێمینیستەکان سەرەڕای جیاوازی و فرە ڕەهەندیان خاڵی هاوبەشیان هەبێ لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم دۆخ و سیستمە زاڵەی دژی ژنانە بەگشتی.

هێرش بۆ سەر ژنانی یەکسانی و ئازادیخواز و چالاکانی نێو ڕێکخراوەکان کە باس لە ڕزگاریی ژنان و مافی ژنان دەکەن، گەورەترین پریشکی ئەم ڕق و تورەیییە کۆنەپارێزانی بەرکەووتوە. ئەم هێرشە ئایینی-خێڵەکییە کە بە پاڵپشتی دەسەڵاتی سیاسی دەکرێت، ناوێرێت یان نایەوێت ڕەخنە لە بەرژەوەندیی ئابووریی کۆمپانیاکان و دەسەڵاتی سیاسی بگرێت، یان دژی بەکاڵابوون بوەستێت. هەروەها ناشتوانن ڕێگری لە دەرکەوتنی کچە مۆدێلەکان بکەن، بۆیە ئاسانترین نێچیر بۆیان ئەو ژنانەن کە وان لە بواری گشتیدا کار دەکەن. ژنانی چالاک کە هەموو ڕۆژێک وان لەسەر جادە و بەردەم داداگاکانیان گرتووە ئەم دەسەڵاتەیان هەراسان کردووە بۆ مافەکانی ژنان، پشکی شێریان بەرکەوتووە لەم هەڕەشانە. هەر بۆیە پریشکی ئەو کاردانەوانە بە توندی دەیدا لە هەر بیرۆکەیەکی ئازایخوازی، ژنانی چالاک، لەگەڵ ئەمانەشدا فکر و هزری یەکسانیخوازی فێمینیستی و سۆشیالیستی.

هەروەها پرسی فێمینیزم و خەباتی ژنان ڕووبەڕووی کۆنەپارێزیەکی ئاراستەکراوە کە لە ڕێگەی مینبەرەکانی میدیا و مزگەوتەوە پەخش دەبێتەوە بۆ نێو کۆمەڵگە. هێنانە سەر شاشە و زەقکردنەوەی ئەو بانگخوازە ئاینییانە کە بە ئاشکرا دژی مافەکانی ژنان و یەکسانی و ئازادی قسە دەکەن. یان دەرخستنی ئەوانەی باس لە جادووگەری، فاڵ و ترس و ڕیچواڵە دینی و فیستقالە خێڵەکییەکان دەکەن. ئەمانە خەریکی برەودانن بە هێشتنەوەی بەها دینی و خێڵەکییەکان،کە کۆنەپارێزترینن لە کۆمەڵگەدا، و زیندوو هێشتنەوەیان لەنێو کۆمەڵگەیەکدا کە تازە بە ڕووی دەرەوەدا کراوەتەوە، ناکۆکیی زۆری تێدایە و هەژاری و بێکاری لە ڕاددە بەدەریش ڕووی تێکردوە . ئەمەش دووبارە ژنان و کچان دەخزێنێتە ماڵەوە، لەژێر چنگی پیاوسالاریدا، لە نەبوونی یاسای پارێزگاری و دامودەزگای توندوتۆڵ بۆ پاراستنیان لە دژی توندوتیژی.

لە ڕاسـتیدا ترس لە گۆرانکاری، ترس لە "بەرەڵایی" ژنان، ترس لە تێکچوونی خێزان، باجەکەی زۆرینەی ژنان و کچان دەیدەن . هەرچەندە ئەم ترسـە بەرجەستەیە و دیارە، بەڵام هێشـتا وەک ترسـێکی کۆمەڵایەتی دەردەکەوێت . هەرچەندە نە فێمینیزم وەک ئەوەی کە ئیسـتا هەیە وە نە شـێوازی تری خەباتی ژنان بۆ یەکسـانی و ڕزگاری لە کوردسـتان، نەیبونەتە هەڕەشـەیەکی ڕاستەوخۆ لەسـەر دەسـەلاتی سـیاسی. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم پشتگیرییانەی دەسەلاتی سیاسی لە کۆنەپارێزی، تەواو سیاسی و ئاراستە کراوە، چونکە مەسەلەی ئازادی و مافەکانی ژنان تەواو مەسەلەیەکی سیاسییە.

لەکۆتاییشـدا پێویسـتە ئەوە بوترێت، کە ئەوانەی بەگشـتی دژی فێمینیزم دەوەسـتنەوە، هێزی پاریزگار و کۆنەپەرستن کە بەرژەوەندییان هەیە لە ڕاگرتن و هێشتنەوەی پێگە و جێگای ژنان لە پەراوێزی کۆمەڵگەدا، وە ئامانجیان پاراسـتنی سـیسـتەمی ئیسـتا و هێشـتنەوەی دەسـەڵاتی پیاوسـالارییە لە هەموو بوارەکانی ژیانی سیاسـی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا. دەکرێت خەبات لە دژی ئەم کۆنەپەرسـتییە خاڵی هاوبەشـی کارکردنی ژنان و فێمینیزمەکانیان بێت بەیەکەوە. لە کۆمەڵگەی کوردسـتان بوار بۆ پراکتیسـی فێمینیسـتی هەموو ژنان پێکەوە هەیە، چونکە خاڵێکی هاوبەش و دوژمنێکی هاوبەشـیان هەیە لە ئێستادا، کە کۆنەپەرستی ئایینی و دەسەڵاتی پیاوسالارییە.

ژنان دەبێت پێشـەنگی خەبات بن بۆ یەکسـانی و نەهێشـتنی هەڵاواردن لە دژ جیاکاریی ڕەگەزی و پیاوسـالاری لە هەموو بوارەکادا، بەڵام گەیشـتن بە یەکسـانییەکی مانادار نە بە تەنها ئەرکی ژنانە و نە بە تەنها بە خەباتی ژنانیش بەدەست دێت. بۆیە پێویستە ئەم خەباتە ئەرێنییە جەماوەری فراوانی ژنان لە خۆی کۆ بکاتەوە و شـان بە شـانی خەبـاتی چین و توێژەکـانی تری کۆمەڵگە بن کە لە پێنـاو یەکسـانی هەمەلایەنە و

خۆشــگوزەرانی وکۆمەڵگەیەی خاڵی لە ســتەم وچەوســانەوەی چینایەتی تێبکۆشــین. لە ڕاستیدا ژنان بەشدارییەکی چالاک دەکەن لەم خەباتەی کۆمەڵگەدا .

دیسێمبەری ٢٠٢١

<u>سەرچاوەکان :</u>

Bhardwaj, Ananya. "Marxist Feminism and its Importance in Today's." *Contemporary Literary Review India* (February 2021): Vol.8 No.1 , p 43-51.

Bryson, Valerie. "Adjusting the lenses: Feminist analysis and." *Contemporary Politics,* (1995): 1:1, 3-18,.

"Marxism and feminism: can the 'unhappy marriage" be saved ? ." *Journal of Political Ideologies* (2004): 13–30.

Cock, Jacklyn, and Meg Luxton. ""MARXISM AND FEMINISM:'UNHAPPY MARRIAGE'OR CREATIVE PARTNERSHIP." ." Cock, Jacklyn, and Meg Luxton. *Marxisms in the 21st Century: Crisis, Critique & Struggle*. 2016. 116-142.

Gimenez, Martha E. "What's material about Materialist Femeinsim ." *R a d i c a l P h i l o s o p h y 1 0 1* (2000).

Haines, Brigid. "Beyond Patriarchy: Marxism, Feminism, and Elfriede Jelinek's "Die Liebhaberinnen"." *The Modern Language Review* (Jul., 1997, Vol. 92, No. 3 (Jul., 1997),): pp. 643-655.

Hartmann, Heidi I. ""The unhappy marriage of Marxism and feminism: Towards a more progressive union." ." *Capital & Class 3.2* (1979): 1-33.

Hatem, Mervat. "Class and Patriarchy as Competing Paradigms for the Study of Middle Eastern Women." *Comparative Studies in Society and History* (Oct., 1987, Vol. 29, No. 4): pp. 811-818.

Haug, Frigga. ""Marxism-feminism." ." *Historical Materialism 24.4* (2016): 257-270. .

Heidi Hartmann, Ellen Bravo, Charlotte Bunch, Nancy Hartsock, Roberta Spalter Roth, Linda Williams, Maria Blanco. "Feminist Theory and Practice; A Collective Interview." *Signs, Vol. 21, No. 4* (1996): pp. 917-951.

"Historical-Critical Dictionary of Marxism." *Historical Materialism*. 2016. 257–270.

"Marxist Feminist Dialectics for the 21st Century." *Source: Science & Society , Fall, 1998, Vol. 62, No. 3, Dialectics: The New Frontier ..* (1998): pp. 400-413.

Nancy Fraser. "Feminism, capitalism and the cunning of history,." *New Left Review* (2009): 97-117.

Orr, Judith. "Marxism and feminism today." *International Socialsm Issue: 127* (June 2010).

Sandberg, Sheryl. *Lean In*. 2013.

WILLIAMS, CHRISTINE. "The Happy Marriage of Capitalism and Feminism." *Contemporary Sociology 43,1* (n.d.): 58-62.

Wright, Erik Olin. "Explanation and Emancipation in Marxism and Feminism." *Sociological Theory* (1993): pp. 39-54.

لوقمان, ڕەئوف. "فێمێنیسی و هەسی گەڕان بە دوای شوناسدا." *ئایدیا*(n.d.): ٤٣-٣٩ .ل.

ئاسۆ, کەمال. *ژنۆفۆبیای ئۆجەلان*. London, ٢٠١٦.